

عراق‌قادر

وزیر نفت، عراقستان
به منافست می و جهان‌دین ساگرد
عملیات مرولید و روز نیروی دریایی
آزاد کرد و سید و روز س

صدای جدید در قدرت دریایی جهان

بررسی ابعاد علمی، سیاسی و تسلیحاتی حضور دریایی ایران در آب های آزاد

امیرحسین یزدان پناه – ما سال ها از اهمیت و جایگاه قدرت دریاها غافل بودیم. به ویژه این که صاحب مرزهایی هستیم که بیش از ۳ هزار کیلومتر آن خطوط ساحلی است و مهم تر این که ایران مسلط بر یکی از دریاها و نیز تنگه های استراتژیک جهان است؛ خلیج فارس، تنگه هرمز و دریایی عمان که آن قدر اهمیت دارد که آمریکایی ها برای آن چندین پایگاه دریایی اصلی و فرعی تعریف کرده اند و از ۱۵ هزار مایل دورتر با شناورهای کوچک و بزرگ و ناوهای هواپیمابر استراتژیک، خود را به این منطقه رسانده و به گفته جان میلر فرمانده ناوگان پنجم آمریکا (شاخه دریایی سنت کام یا فرماندهی مرکزی) (۱) این کشور قصد دارد با ۵۸۰ میلیون دلار سرمایه گذاری که می کند تا سال ۲۰۱۸ پایگاه دریایی اصلی خود در منطقه که در کشور بحرین واقع شده است را دوبرابر کند.

■ اهمیت خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان

حضور ناوگان های نظامی فرانسوی و انگلیسی در منطقه نیز اهمیت این نقطه را بیش از پیش هویدا می کند. به خصوص این که بدانیم بیش از ۷۰ درصد از ذخایر اثبات شده نفت و بیش از ۴۰ درصد از ذخایر گاز طبیعی جهان در این منطقه قرار دارد (۲) و روزانه ۱۳ میلیون بشکه نفت از تنگه هرمز جابه جا می شود. با این حال از زمانی که ایران دکترین بازدارندگی خود را در حوزه نظامی و ساخت تجهیزات و تسلیحات نظامی تعریف کرد، نقش نیروی دریایی نیز بیشتر به چشم آمد تا جایی که رهبر انقلاب از آن به عنوان «نیروی راهبردی دریایی» یاد می کنند. همین استراتژی نیز به مرور معادلات قدرت دریایی را در منطقه به نفع ایران تغییر داد. تاجایی که امروز اندک جابه جایی شناورهای بیگانه در خلیج فارس و دریای عمان و حتی فراتر از آن در اقیانوس هند و چه بسا فراتر از آن در مقابل چشم فرماندهان نیروی دریایی سپاه و ارتش ایران قرار دارد.

■ قدرت دریایی ایران

اگر روسیه با بستن شیرگاز خود روی اروپا می تواند تنش های سیاسی را مدیریت کند، ایران نیز علاوه بر طرح هایی که برای بستن تنگه استراتژیک هرمز دارد، تنها با یک مانور «مین ریزی» در خلیج فارس می تواند پیام های دقیقی برای بازار انرژی ارسال کند. هرچند با وجود فشارهای اقتصادی که در این سال ها بر ایران وارد شد و به رغم تحریم های بی سابقه و نیز «خیانت های نفتی» عربستان، ایران با خویشتن داری کماکان وارد فاز تنشی نشده است و با دیپلماسی به دنبال کاهش این فشارهاست. اما این موضوع چیزی از قدرت دریایی ایران که خود آمریکایی ها در گزارش های متعدد(۳) به آن اشاره کرده اند کم نمی کند. توان دریایی ایران هرچند به روایت تاریخ کهن، از جمله قدرت های دریایی در دنیا محسوب می شده اما از زمانی که پرتغالی ها در سال ۱۵۰۷ میلادی هرمز ایران را اشغال کردند اتفاقات دریایی منطقه نشان داد که پادشاهان ایرانی اهتمام چندانی به اهمیت و نقش موثر قدرت دریایی نداشته اند. حتی در سده های پس از صفویان نیز اهتمام چندانی دیده نشد و اگر هم تلاش هایی بود اولاً با تکیه بر قدرت های نظامی و کمک گرفتن از آن ها بود و نگاه به تولید داخلی و خودکفایی وجود نداشت و ثانیاً بیشتر متمرکز بر دفاع ساحلی و ایستاد در خطوط مرزی بود تا دفاع تهاجمی و به خطر انداختن منافع متجاوز. با این حال انقلاب اسلامی و ۸ سال مقاومت مردم ایران مقابل تهاجم بعثی ها در دوران دفاع مقدس، علاوه براین که برای بسیاری از عرصه های سیاسی و فرهنگی و نظامی و ... در ایران نقطه عطفی بود، تاثیر شگرف خود در حوزه توان دریایی را نیز گذاشت. هرچند نیروی دریایی ایران در همان روزهای نخست جنگ توانست ماشین دریایی صدام را برای همیشه متوقف کند که آن ضربه حتی تاکنون نیز جبران نشده است، اما وارد شدن آمریکایی ها به نبرد مستقیم دریایی با ایران در خلیج فارس در سال ۱۳۶۷ اهمیت حضور قدرتمند در این منطقه دریایی را بیش از پیش نشان داد. در جنگ های اخیر منطقه، جنگ های اول خلیج فارس، حمله نظامی آمریکا به افغانستان و عراق و ... همواره مهم ترین پشتیبانی از نیروهای متجاوز از خلیج فارس و دریای عمان با کمک ناوگان های بی شمار آمریکایی انجام شده است.

■ توجه ایران به تثبیت امنیت مرزهای ساحلی و دریایی

این اتفاق کم کم باعث شد تا ایران در راهبرد قدرت دریایی خود، به خطوط ساحلی و مرزهای دریایی توجه ویژه کند. این نگاه راهبردی برای افزایش توان آفندی و پدافندی در ۲ حوزه ساحل و دریا (دور و نزدیک) با کمک شناورهای سطحی، زیرسطحی و هوادریا و نیز سامانه های موشکی شریاطی را به وجود آورده که ۳ ماه پیش مرکز مطالعات استراتژیک و بین الملل آمریکا (CSIS) در گزارشی پس از ذکر اهمیت استراتژیک و اقتصادی تنگه هرمز توانمندی موشکی، دریایی و هوایی ایران اشاره کرده است. همچنین وزارت دفاع آمریکا پنتاگون نیز در گزارش سالانه خود به کنگره این کشور درسال جاری مورد توانمندی های نظامی ایران، اعلام کرده است که موشک های بالستیک ضدکشتی مدل «خلیج فارس» ایران به واحدهای عملیاتی تحویل داده شده اند و این موشک های جدید می توانند موازنه نظامی منطقه خلیج فارس را به کلی تغییر دهند. رشد دفاعی-نظامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مرهون نگاه راهبردی نظام به این موضوع است. جایی که رهبر انقلاب تاکید کرده اند: «نیروی دریایی یک نیروی راهبردی است و در دفاع از کشور جزو خطوط مسلّم حتمی است...»(۴) این نگاه راهبردی اکنون معادلات امنیتی را در منطقه به نفع ایران و انقلاب اسلامی به هم زده و تاثیر بسزایی در حفظ و تثبیت موقعیت استراتژیک ایران در منطقه داشته است. به خصوص اگر بدانیم ۹۰ درصد تجارت جهان از طریق دریاها انجام می شود و کشورمان نیز ۳۷ درصد از صادرات خود را از همین راه انجام می دهد و در این راه تامین امنیت دریاها مهم ترین موضوعی است که می تواند به جذب

تجار و بازرگانان خارجی بیش از پیش کمک کند.

■ حالانوبت حضور فرمانطقه ای است

اما پس از این تثبیت موقعیت در منطقه نوبت به حضور فرمانطقه ای می رسد. به خصوص این که از دیدگاه برخی نظریه پردازان مانند «آلفرد تییر ماهان» شرط تاثیرگذار در تبدیل شدن به یک قدرت جهانی، تسلط بر دریاها و کنترل عوامل موثر بر آن است. به همین دلیل نیز شناورهای نیروی دریایی ایران، پس از خودباوری که در طراحی و ساخت و اورهال شناورها به دست آوردند، کم کم تصمیم گرفتند، دل به دریاها بزنند و اسکله ها را رها کنند. هدف نخستین نیز حضور در منطقه دریایی شمال اقیانوس هند و نواحی باختری آن در نزدیک دریای عمان و دریای سرخ و به خصوص خلیج عدن بود.

■ اهمیت خلیج عدن و باب المندب

منطقه ای استراتژیک که حد فاصل راه های مواصلاتی غرب و شرق است. منطقه ای به نام «باب المندب» که روزانه ۳ میلیون بشکه نفت از آن عبور می کند و سال های اخیر مامنی برای حضور راهزنان و تروریست های دریایی شده بود. همین تهدیدها برای نفتکش ها و شناورهای غیر نفتی ایران نیز پیش می آمد تا جایی که جمهوری اسلامی ایران تصمیم گرفت حضور مقتدرانه دریایی خود را به این ناحیه نیز گسیل دهد و چونان «بازویی بلند» برای نظام اسلامی جایی فراتر از مرزها، در آب های بین المللی به تامین امنیت تجار و بازرگانان و نفتکش های ایرانی و غیر ایرانی همت گمارد. بنابراین ایران نیز تبدیل به یک بازیگر جدید در عرصه دریایی و اقیانوسی جهان شد. البته این ادعا را نداریم که مانند برخی کشورهای بزرگ با ناوگان های بی شمار عازم منطقه می شویم اما متناسب با توان و قدرت دریایی و تسلیحاتی خود در خلیج عدن هم به امنیت شناورهای خود کمک کرده ایم تاجایی که هیچ اقدام موفقیت آمیز راهزنی دریایی علیه شناورهای ما انجام نشده و هم توانسته ایم شناورهای سایر کشورمثل آمریکا، چین و ... را نیز از دست راهزنان نجات دهیم.

■ حرف های جدید دریایی ایران

حضور در این منطقه البته نیاز به حرف های جدید دارد. برای این حضور باید در حوزه سامانه های آفندی و پدافندی و نیز مباحث فنی شناورها و اقامت طولانی مدت به تکنولوژی های مهم و تاثیرگذار دست یافت. چه این که هر شناور نظامی و مسلح به جز تکنولوژی بسیار پیچیده ساخت بدنه مقاوم شناور، به بیش از ۲۰۰ تکنولوژی دیگر نیاز دارد که دست یافتن به قدرت طراحی و ساخت و کارایی در هر کدام از آن ها مرزهایی در علم را در می نوردد، آن هم به دست توانمند دانشمندان ایرانی. این یعنی رفتن به خلیج عدن تنها یک حضور صرف نظامی نیست و هر شنواری که می رود، صدها هزار قطعه با خود دارد که ثمره رشد و ارتقای علمی فناوری ایران است. مثلاً در یک قلم، دستیابی به سلاح های مافوق صوت ساحل به دریا نشان می دهد که نیروی دریایی دارد به شکستن مرزهای دانش و دستیابی به مرزهای جدید توسط نخبگان ایران کمک موثری می کند.

■ دیپلماسی دریایی و سیاسی

دیپلماسی ایران نیز با این شناورها عازم نقاط دور دست می شود. آن جایی که با حضور در مرزهای آبی یک کشور، هم به مرافده سیاسی و نظامی ایران و آن کشور کمک می شود و هم به استحکام دیپلماسی می انجامد. هرچند ایران قرار نیست ناوگانش ناوگان متجاوز باشد و همه کشورهایی که از ایران برای حفظ امنیت شناورشان کمک خواسته اند این را صحنه می گذارند، اما تاریخ روایت می کند از روزهایی که آمریکایی ها هژمونی خود را با شناورهای جنگی به نقاط مختلف می بردند و همراه با این شناورها سیاست های استعماری و استکباری شان نیز به مناطق مختلف گسیل می شد. تاریخ همچنین از کشورهایی روایت می کند مانند آلمان، ایتالیا و ژاپن و ... که جایگاه چندانی در تصمیم سازی سیاسی جهان ندارند و آلمان هم که پای میز مذاکرات هسته ای با ایران می نشیند به عنوان عضو اضافه است. بنای تحلیل عوامل موثر بر این اتفاق نیست اما آن چه خروجی این موضوع است، این است که چنین کشورهایی توانسته اند مانند آمریکا و انگلیس و فرانسه در تصمیم های سیاسی دنیا جایگاه ویژه ای داشته باشند. حالا اما ایران که دست به زانوی خود گرفته و روی پاهای خود ایستاده، کم کم وارد عرصه های اقیانوسی و قاره ای شده است و در این میان باید برای تجهیزات و تسلیحات مدرن تر و متفاوت تر برای کارایی در اعماق اقیانوس ها و سطوح دریاها دور دست نیز برنامه داشت و بگذارید این طور بنویسم که امروز سواحل خلیج فارس و دریای عمان و دریای آرام و با وقار خزر مرکز تاثیر گذاری ما در تاریخ شده است و دور نیست اگر بگوییم که ممکن است عاقبت زمین از کرانه های همین سواحل تعیین شود.

منابع:

۱- <http://nsnbc.me/۱۳/۰۴/۲۰۱۴/۵th-fleet--us-navy-boosts-presence-in-bahrain-and-persian-gulf>

۲- تحلیلی بر رقابت ژئوپلیتیکی قدرت ها در «بیضی استراتژیک انرژی» (تحقیقات جغرافیایی سال بیست و ششم زمستان ۱۳۹۰ شماره ۱۰۳)

۳- مرکز مطالعات استراتژیک و بین الملل آمریکا (CSIS)

۴- بیانات در دیدار دست اندرکاران ساخت ناوشکن چماران (۳۰ بهمن ۱۳۸۸)